

El món dels adolescents: propostes per a observar i comprendre

Resum

Al llarg de dos cursos (2002-2004) un grup de professionals implicats en la intervenció educativa i en la investigació va dur a terme la investigació-acció “*El món dels adolescents explicat per ells mateixos*”. Les pàgines que segueixen són un petit resum d’alguns dels seus capítols, fonamentalment d’aquells que plantegen una altra manera de mirar-se i d’entendre l’adolescència. L’estatus contradictori de l’adolescència i les seves consideracions sobre la felicitat condueixen al debat sobre la responsabilitat. No té cap mena de sentit considerar l’adolescència com un estadi d’irresponsabilitat general.

Paraules clau

Conducta, Context, Desconeixement, Diversitat, Innovació educativa, Interacció, Pluriformitat, Pràctica adolescent

El mundo de los adolescentes:
propuestas para observar y
comprender

A lo largo de dos cursos (2002-2004) un grupo de profesionales implicados en la intervención educativa y en la investigación llevó a cabo la investigación-acción “El mundo de los adolescentes explicado por ellos mismos” (El mundo de los adolescentes explicado por ellos mismos). Las páginas que siguen son un pequeño resumen de algunos de sus capítulos, fundamentalmente de aquellos que plantean otra forma de mirarse y de entender la adolescencia. El estatus contradictorio de la adolescencia y sus consideraciones sobre la felicidad conducen al debate sobre la responsabilidad. No tiene ninguna clase de sentido considerar la adolescencia como un estadio de irresponsabilidad general.

The world of adolescents:
proposals for observing and
understanding

Over two academic years (2002-2004), a group of professionals involved in educational supervision and research carried out the research project The world of adolescents explained by adolescents themselves. The following pages are a short summary of some of the chapters - basically those considering another way of looking at and understanding adolescence. The contradictory status of adolescence and its considerations of happiness lead to the debate on responsibility. Considering adolescence as a phase of general irresponsibility makes no sense.

Palabras clave

Conducta, Contexto, Desconocimiento, Diversidad, Innovación educativa, Interacción, Pluriformidad, Práctica adolescente

Keywords

Behaviour, Context, Ignorance, Diversity, Educational innovation, Interaction, Heterogeneity, Adolescent practice

Autor: Jaume Funes

Article: El món dels adolescents: propostes per a observar i comprendre

Referència: Educació Social, núm. 29 pp. 77-97

Adreça professional: Adjunt al Síndic de Greuges pels Drets dels infants i els adolescents
jfunes@sindicgreugescat.org

▲ Introducció

Al llarg de dos cursos (2002-2004) un grup de professionals implicats en la intervenció educativa i en la recerca va dur a terme la investigació-acció “*El món dels adolescents explicat per ells mateixos*”¹. Les pàgines que segueixen són un petit resum d’alguns dels seus capítols, fonamentalment d’aquells que plantegen una altra forma de mirar-se i d’entendre l’adolescència.

La perspectiva adoptada genera unes o altres adolescències

Una simple definició en termes estadístics ens pot fer acceptar que els adolescents són uns personatges que estan entre els 12-13 i els 17-18 anys i que tenen un conjunt de característiques socials i psicològiques similars. L’estudi de l’adolescència passa a ser tan sols una tasca d’identificació de com són algunes de les seves conductes, de les seves formes d’actuació, de les seves opinions, formes de pensar o sentir, etc. Tanmateix, aproximar-se als mons dels adolescents, sigui amb pretensions educatives sigui amb intencions de conèixer el contingut de les seves realitats, requereix prendre consciència, que haurem d’integrar *tres grans perspectives*.

L’adolescència com a producte d’un context

Considerar les
adolescències,
la condició
adolescent, com
a *productes
contextuals*

La primera consisteix en considerar les adolescències, la condició adolescent, com a *productes contextuals*. La seva condició evolutiva pot servir, per exemple, per a una última explicació d’allò que viuen i senten, però la seva adolescència sempre estarà construïda a partir de materials i interaccions d’un context que defineixen el marc de les seves possibilitats i oportunitats adolescents.

La condició adolescent és quelcom més que un grup d’edats o unes característiques evolutives, *el coneixement útil dels seus mons comporta tenir visions força més polièdriques*. Les seves maneres de trobar sentit a la pròpia adolescència i tot el que l’envolta, les seves formes d’estar en ella, d’entrar i de sortir, les seves formes de *ser* adolescent (d’entomar aquesta condició) són el resultat de moltes i complexes interaccions:

- Són, en primer lloc, el producte de temps concrets, de fraccions històriques molt breus en les que el que passa al seu voltant (la quotidianitat mediàticament difosa) fa que les adolescències siguin força diferents en períodes molt curts.

- Es troben, a més, en territoris, en espais, en entorns diversos condicionadors de les possibles formes de ser adolescents.

- Finalment, interaccionen amb uns o altres adults, amb uns o altres adolescents i joves coetanis o de generacions pròximes (formen així part d'una *generació* adolescent).

Com a resultat, com a suma de tot això, viuen les seves adolescències en *contextos* diversificadors (en una successió de climes, ambients, relacions, diversos i canviants) que resulta imprescindible conèixer per a poder conèixer-los.

L'adolescència és allò que veuen els adults

La segona perspectiva ens obliga a recordar que l'adolescència no és, tan sols, un producte adolescent sinó el producte dels seus adults. L'adolescència la conformen altres mirades o, si més no, resulta per a nosaltres en funció de com la veiem. Conèixer l'adolescent significa tenir present que *una part important de la realitat a conèixer està en les mirades de les persones adultes*. Una recerca sobre els mons dels adolescents necessita conèixer com són vistos, interpretats i viscuts, per les persones adultes.

L'adolescència no és, tan sols, un producte adolescent sinó el producte dels seus adults

Podríem dir que *no existeix problema adolescent sinó problemes dels adults amb els seus adolescents*. O simplement destacar que les relacions amb els adults que els envolten i les vivències derivades de la relació, són bona part del que són com adolescents. El professorat, per exemple, se'ls mira i els viu de diferents maneres. Amb ells i elles construeixen relacions generadores de confiança, de tensió, d'acumulació d'experiències positives o de bagatges vitals negatius. Tenir uns o altres *profes* suposarà distribucions diverses dels conflictes adolescents inevitables. Tenir un o altre professorat significarà descobrir de diferents maneres, en diferents moments, algunes qüestions vitals, algunes formes de ser ésser humà, unes o altres preocupacions de l'existència, unes o altres prioritats i valors per al moment adolescent.

El grup familiar, amb les seves característiques derivades de la condició social (econòmica, cultural, etc.), aporta unes persones adultes que tenen desiguals i diferents possibilitats d'entendre el que està passant amb els seus fills i filles, de facilitar-los diverses hipòtesis perquè entenguin l'etapa que estan vivint. Les relacions dins del grup familiar (la composició del grup, l'estil, els climes) condicionen encara més el repertori de conductes de conflicte i les seves possibilitats d'esdevenir problemes adolescents. Però, especialment, condicionaran la base de seguretat amb la que gestionaran les crisis que hauran de viure.

Part de la seva seguretat i inseguretat, de la gestió dels riscos i les crisis depenen dels climes familiars. Part de les confiança en si mateixos depenen de les dosis de confiança construïdes amb les persones adultes del grup

familiar. Alguns elements determinants de com es viuen i com fan d'adolescents, especialment de com s'és adolescent noi o adolescent noia dependran d'aquestes relacions amb el món adult.

Mirades professionals contradictòries

S'insisteix a negar la possibilitat que l'adolescent tingui formes de mirar el món dignes de ser considerades

Entre el professorat, entre els diferents professionals que es relacionen amb ells, n'hi ha dues de mirades que tendeixen a frenar qualsevol altre coneixement dels adolescents que no sigui el que ja tenen previst les persones adultes. La primera està representada per professionals que consideren que mirar els adolescents és menysprear els adults. Donar-los la veu, trobar explicació pel que fan, acceptar els seus arguments és deixar en mal lloc (fora de lloc?) els educadors. És un tipus de mirada en la que *s'insisteix a negar la possibilitat que l'adolescent tingui formes de mirar el món dignes de ser considerades*, especialment si poden posar en crisi la visió que dona el poder adult.

L'altre grup de mirades contrariades és representat per aquells que es neguen a acceptar que el món adolescent sigui com és, que imagina que és potser com era abans o que no vol veure o no sap veure la realitat adolescent que l'envolta. Diríem que es tracta de *mirades que intenten espantar fantasmes adolescents, que no poden acceptar com a normal el que realment passa*, que potser confonen la pretensió d'educar amb el desig que no apareguin riscos i contradiccions.

Existeix, però, un grup important amb una mirada positiva i activa. És un conjunt de professionals molt implicat en la innovació educativa que fa del coneixement i de la proximitat a l'adolescent la clau de la seva forma d'educar i d'ensenyar. És un grup sensible per a observar i descobrir, que té creativitat i curiositat per a conèixer com van canviant, que els preocupa i interessa els adolescents i les formes com viuen el món que els envolta. És un grup que reclama fonamentalment dos tipus d'ajuda: la difusió activa d'un discurs positiu de l'adolescència entre el món adult, començant pels seus col·legues; el suport permanent per a contrastar amb altra gent la comprensió d'una realitat adolescent que es modifica curs a curs i que obliga a adaptacions i innovacions constants, el suport per a mantenir la proximitat a l'adolescent.

Les angoixes i altres sentiments familiars

Quelcom semblant al que estem comentant dels professionals però amb unes perspectives força diferents (el professorat sent que té l'obligació d'ensenyar, els pares i mares tenen la necessitat d'angoixar-se) passa amb les persones adultes que troba l'adolescent en els grups familiars. Aquest nou grup de mirades també és conformador del que l'adolescent intenta ser, de com acaba actuant.

- **Predomina un moderat desconeixement del que són i fan els adolescents.** Els sentiments d'incomprensió, tot i ser un lloc comú i clàssic quan es parla d'adolescència, tenen també una base real derivada d'unes mirades adultes que observen poc, que veuen poc, que s'assabenten de poc. Sovint no són mirades despreocupades sinó mirades a les que se'ls hi escapen aspectes importants perquè estan massa focalitzades en determinats aspectes. També, a vegades, es tracta de punts *fosc*s sobre els quals l'adolescent veta la mirada adulta (en el nostre treball, almenys un de cada quatre pares o mares reconeixia que de determinades qüestions no en parlaven mai i els eren desconegudes).

- Hi ha un grup en el que **la mirada és desconcertada no tant pel desconeixement quant per l'absència de perspectiva**, per no saber com mirar-los. En les activitats d'intercanvi que hem fet, almenys un de cada tres pares i mares tenia la sensació que abans, quan eren petits, tot era millor, sabien què fer, sabien trobar-li sentit a la seva conducta.

- **La mirada des del conflicte** (al que aporten materials les dues parts) **pot convertir-se en dominant** si no existeix habilitat, capacitat o voluntat de situar-la en el seu lloc. La discussió permanent, sistemàtica i intensa afecta la majoria de les relacions familiars i si no se li pot trobar una explicació raonable acaba sent considerada una manera de ser de l'adolescent negativa i inacceptable (un grup significatiu de pares i mares diuen que el principal defecte de l'adolescent té a veure amb el seu caràcter, amb la seva forma de ser). Són mirades que passen amb facilitat de la visió d'una situació conflictiva a la consideració d'adolescent com a subjecte conflictiu.

- És potser **la mirada angoixada**, la lectura del món adolescent des de l'angoixa, la que aporta més elements a les visions de la majoria d'adults. Els nois i noies són vistos no com el que són i fan, sinó com el desastre que poden acabar sent. La majoria de les vegades aquesta visió s'autolimita, però en moltes altres pot arribar a preconditionar el que l'adolescent acaba fent, acomplint la profecia o angoixant-se i trencant un procés de maduració autònoma.

- Sigui en el territori escolar o en l'espai familiar resulta fàcil que aparegui, en alguns moments, **la mirada irritada**, en tenir davant un personatge autosuficient, que creu saber-ho tot. Les mirades adultes sobre el món adolescent obliguen a reubicar-se els adults, canviar la posició del saber, canviar la perspectiva.

Incorporar les seves mirades

Falta, però, destacar una última perspectiva, que consisteix en recordar que no es tracta de saber com són ni de sistematitzar el que diuen, pensen o fan. Allò que realment importa és recollir, tant com sigui possible, els seus arguments, les seves formes de veure, sentir i interpretar el que estan vivint. Necessitem detectar com interpreten, com donen significat a allò que segons nosaltres

Les mirades adultes sobre el món adolescent obliguen a reubicar-se els adults, canviar la posició del saber, canviar la perspectiva

Allò que realment importa és recollir, tant com sigui possible, els seus arguments, les seves formes de veure, sentir i interpretar el que estan vivint

descriu la seva situació. Per això parlem *d'arguments adolescents*, perquè per saber el que són necessitem *incorporar les seves mirades*.

No basta amb preguntar. Ni tan sols de fer-ho de manera oberta i creativa. En l'experiència a la que aquí ens referim ha estat clau el debat, el retorn a la classe per a comentar les seves visions, les seves aportacions. En alguns casos ens permetien descobrir altres matisos, altres tons emocionals, altres formes de completar la lectura del que diuen o escriuen. Podem dir que les vivències emocionals són claus a la seva vida però queda més clar amb les seves frases: *“Els adolescents, quan estan tristos, ho estan més que un adult...”*. Podem descriure les seves pràctiques d'iniciació sexual, però si volem influir cal escoltar arguments com ara aquest: *“Un novio es una persona que te comprende... La primera relación sexual ha de ser con el novio... O con alguien que también quiera...”*. Una cosa és descriure les relacions difícils amb els pares, l'altra descobrir els components d'allò que estan vivint en la relació, el que nosaltres hauríem de fer per entendre'ls: *“No amenazar, explicar. Pressuposen que ho faràs malament, que et deixin que ho aprenguis sol...”*

Sovint, els nois i noies ja estan saturats de les nostres intervencions i recerques sobre els seus *problemes*. Moltes vegades tenen interès a cercar altres perspectives, a destacar altres aspectes, a demostrar altres preocupacions (*“Hi ha problemes que per a nosaltres són molt importants i que per a vosaltres, els grans, no ho són tant...A vegades els adults ens doneu llargues, no contesteu... no sou sincers...”*). Als estudis hi ha elements que tan sols considerem com a variables significatives (estructura familiar, ruptures, situació social, etc.), més o menys influents sobre la seva forma de ser o d'actuar, però també aquestes tenen interpretacions i lectures que cal escoltar. No és el mateix conviure tan sols amb la mare en un entorn de divorcis significatius que en un entorn de pobresa en el que la ruptura significa una gran pèrdua. No necessitem saber si fuma porros o beu alcohol. En tot cas ens resultarà poc útil. Necessitem descobrir, de manera dinàmica, quins són els arguments vitals que hi ha darrere dels seus comportaments. Per fer-ho cal destacar que *fer recerca en el món adolescent és sempre trobar una forma d'escoltar-los*.

Si el que es pretén és tenir capacitat per a influir en les seves vides, la forma d'investigar ha d'intentar recollir els seus arguments i, a més, les interpretacions que fan del seu món, les perspectives interpretatives que tenen d'allò que diuen i fan. Les recerques sobre adolescència han de partir sempre de l'assaig de formes actives d'escolta i de sistemes d'observació dinàmics que permetin actualitzar el coneixement i el discurs sobre la seva realitat.

Escenaris adolescents: diversitat d'actors, de dinàmiques, de reaccions

Al llarg dels anys, en el nostre treball professional hem pogut comprovar, i així ho hem descrit, que parlar d'adolescència, en singular únic, no tenia gaire sentit. Podíem parlar de molts elements comuns a tots i totes, de molts aspectes evolutius transversals que es troben a totes les formes de ser adolescent, de molts components interns del procés de personalització. Però sempre havíem de parlar de moltes i diverses adolescències. El món adolescent sempre ha estat el món de la pluriformitat.

Com s'explica la diversitat?

A l'activitat de la recerca en la que es basa aquest text, després del treball a cada institut, teníem sempre la sensació d'haver trobat una realitat diferent. No era tant la comprovació que, fins a cert punt, cada adolescent és un món, quan la percepció és que en bona part cada grup era una mena d'univers adolescent únic, conformat amb personatges majoritàriament coneguts, però amb unes proporcions i interaccions que produïen resultats adolescents diferents. Les reflexions de l'equip i l'anàlisi de les dades i les notes d'observació ens van conduir a parlar de *contextos*, a descobrir que *les formes de ser adolescent, les formes d'exercir la condició adolescent depenien de com es conformaven contextos vitals*, les seves variables eren relativament possibles d'aïllar.

Podríem dir que un context és com ara un escenari teatral en el que s'ha de produir una posada en escena de l'adolescència per part d'actors novells que han d'aprendre a representar-la, que han d'acostumar-se al paper fins que esdevingui una forma de ser. A partir del nostre treball podríem dir que aquests *escenaris* són de tres tipus o, millor dit, és un escenari que s'estructura en funció de tres tipus de variables:

- En primer lloc de *l'extracció social*. L'origen social dels pares, les realitats socioeconòmiques de la vida diària, el capital cultural al seu abast, així com els altres components de la condició social que determinen quins seran els actors presents a l'escena, quins seran els personatges decisius, quines seran les pretensions i les exigències del guió, quins els límits a respectar. *La condició social determina quina mena d'adolescent es pot ser, quina és abastable, quines adolescències entren en relació i quines s'ignoraren sempre.*

- Composada d'una o altra manera l'escena, apareixen unes o altres *dinàmiques* entre els actors, una construcció col·lectiva del relat. Amb els actors disponibles es construeixen uns papers, unes formes d'actuar, dominants unes, rebutjades altres, minusvalorades altres. L'escena que en un temps i un espai es compon fa que apareguin unes o altres formes de ser adolescent. Un actor no intervé si no hi ha un altre que li dona el *peu*, l'entrada en un diàleg

Un context és com un escenari teatral en el que s'ha de produir una posada en escena de l'adolescència per part d'actors novells

o en un silenci. Les adolescències són el producte de les interrelacions que en un determinat moment es donen a les seves vides. *Convivre amb unes o altres formes de ser adolescent suposa ser adolescent d'una o altra manera.*

- L'escena teatral, però, també depèn de la direcció de l'obra. No deixa de ser un **clima** en el que s'interpreta amb més facilitat, més resistència o més crisi. *Les adolescències són el producte de diversos climes, de diversos ambients creats per qui està al seu costat.* Són les persones adultes que els envolten qui estimulen, limiten, centren les actuacions. D'elles depèn el sentit i les dimensions de les confrontacions. També són elles les que provoquen o reforcen unes o altres formes d'actuar, unes o altres formes de practicar l'adolescència.

Els i les adolescents són d'una manera o altra en funció de les possibilitats que tenen de ser-ho

Els i les adolescents són d'una manera o altra en funció de les possibilitats que tenen de ser-ho, de les dinàmiques, interaccions i pràctiques adolescents que es produïen en aquests anys de la seva vida i, finalment, en funció de les respostes que reben de les institucions adultes que els envolten.

L'adopció d'aquesta perspectiva al territori escolar, per exemple, suposa acceptar que els nois i noies adolescents, les seves formes de ser-ho són el producte de:

- La composició social que la matrícula i la ubicació de l'escola en el territori provoca, els entorns dels quals prové l'alumnat. Algunes formes de ser adolescent no són possibles en determinades escoles, algunes són dominants, d'altres minoritàries.

- Les composicions, les barreges, les interaccions adolescents que finalment es produeixen en un curs escolar, en un període, en uns grups classe, a cada institut.

- Els climes que es creen a la institució escolar, el tracte escolar que uns i altres adolescents reben. Climes i respostes que depenen en gran mesura de la cultura institucional, de la composició del grup de professors i del moment estable o crític pel que uns i altres passen.

No tothom pot ser igual

Tot i servir per a qualsevol altra institució en la que convisquin els adolescents, seguirem amb la seva aplicació als territoris escolars, on en temps d'escola obligatòria es determina bona part de l'adolescència.

Els nois i noies provenen d'entorns familiars diferents i de realitats socials diverses. A més, estan en escoles que, a partir de la composició del seu alumnat, suposen universos socials de diversa índole. *No resulta el mateix ser adolescent anant a una escola o altra.* Destacar que això passa no sols perquè darrere hi ha orígens socials diferents sinó també perquè la selecció (obligada

o voluntària) de l'alumnat acaba de conformar aquests universos adolescents diferents.

Explicar la diversitat de conductes que es produeixen entre diferents adolescents no és tant senzill com atribuir-la a la diferent condició social de la que provenen, o en la que viuen. Depenen també (almenys provisionalment) de amb qui convisin, amb qui comparteixen el seu temps escolar. Hi ha conductes aparentment més dominants entre adolescents de famílies de classes mitjanes o altes que no es donen en similar proporció quan els nois i noies van a escoles on es dona una major barreja de procedències. Al contrari, són molt evidents aquestes conductes de *classe* quan el grup escolar en el que conviuen respon a una homogeneïtat molt similar a la seva.

Hi ha multiplicitat de variables que influeixen i aquí tan sols considerem les dinàmiques que es produeixen a l'entorn escolar². Tanmateix volem deixar constància que *la conformació de la població en un institut suposa crear una composició o altra d'adolescències*. Això serà determinant perquè apareguin unes o altres formes de ser, unes o altres interaccions dominants.

La conformació de la població en un institut suposa crear una composició o altra d'adolescències

A algunes aules, els nois i noies conviuen amb una població relativament similar a la del seu barri o poble. A unes altres, la població és en bona part diferent. Algunes aules tenen una població diversa, altres homogènia. Si el territori escolar no tingués el pes que hem destacat en el procés d'esdevenir adolescent, la composició de les aules seria poc més que una qüestió acadèmica, tanmateix, creiem que acaba sent una limitació o ampliació de les possibilitats de ser adolescent.

A partir de les nostres dades podríem dir que la procedència social, en interacció a l'adscripció escolar genera *quatre grans escenaris per a l'aprenentatge i l'exercici de l'adolescència*:

- *Contextos limitadors*. Instituts en els quals els contextos creats, les possibilitats d'interaccions adolescents, tenen un biaix limitador profund. En existir famílies que rebutgen portar el seu fill a aquest espai, les formes possibles de ser adolescent es veuen limitades per l'etiquetatge extern que s'acaba adjudicant a l'institut. ("Allà hi ha adolescents que no convenen al meu fill"). Bona part de la societat de l'entorn i de la pròpia comunitat educativa identifica les dificultats, reals o hipotètiques, amb la presència d'adolescències negatives.

La selecció, parcial i en negatiu de la població també produeix la presència de formes de ser adolescent molt oposades, en les que l'afirmació per contraposició pot ser dominant. Algunes de les dinàmiques també estan condicionades per la presència majoritària de nois i noies de determinats barris i minoritària d'altres. Es poden traslladar així a l'escola bona part de les interaccions diferents que es produeixen fora de l'escola.

En alguns casos, a més, el predomini del baix nivell formatiu de les famílies fa que existeixin dificultats per entendre la condició adolescent dels seus fills i filles i el paper que l'escola pot jugar en les seves vides.

- *Contextos “localistes”*. Una altra tipologia d’escenaris la componen instituts de grandària reduïda, ubicats en poblacions petites, distants de les grans ciutats, que tenen com a característiques: reunir quasi a la totalitat de l’adolescència del territori; tenir formes de ser adolescent molt condicionades per fenòmens i situacions socials locals.

No apareixen rebuigs especials de cap tipus d’adolescències (sí d’adolescents concrets) perquè a l’escola hi són totes les del territori i les interaccions entre elles són similars dins i fora de l’escola. L’adolescent negatiu o positiu està personalitzat, però no és una categoria.

Bona part del seus comportaments depenen dels recursos *adolescents* del territori (bars, llocs de trobada, activitats possibles, etc.) i les *modes* tenen molts components circumstancials (l’aparició en el poble d’un tipus diferent de joves, l’accés a algunes pràctiques dels joves més grans, la incidència de la pressió mediàtica, l’accés a internet i l’ús de la telefonia mòbil, etc.)

- *Contextos selectes*. Força diferent serien les interaccions adolescents que es donen en les escoles en les que predominen una selecció de famílies amb estudis superiors i de recursos econòmics.

Tot i no representar poblacions adolescents similars, tenen en comú una gran reducció de panorames adolescents en l’entorn escolar. Es construeixen com a adolescents de manera molt homogeneïtzadora la qual cosa fa que apareguin amb més facilitat adolescències rupturistes (per trencar amb l’homogeneïtat social, familiar i escolar). També succeeix que intentin generar altres formes de ser adolescent que vagin més enllà dels condicionaments socials (enlluernant-se, per exemple, per adolescències marginals).

- *Contextos diversificats*. Un últim grup el composarien entorns educatius en els que la característica dominant és la barreja interactiva. Predomina la diversitat, entre les famílies hi ha formacions de diferent nivell, sense que cap sigui dominant, es podria dir que a les seves aules accedeixen la majoria de les diversitats socials (amb l’excepció en alguns casos dels extrems econòmics).

En aquests instituts les possibilitats de ser adolescents són àmplies i els models que els grups familiars faciliten són de tota mena. Donada la diversitat poden aparèixer amb facilitat adolescències considerades per uns i altres adults com a *dolentes*, inadequades.

En general, deixant de banda altres factors socioculturals que poden ser prèviament determinants, *els climes adolescents més suggeridors i menys problematitzats els hem trobat quan a l’escola es donava una pluralitat d’orígens, una certa coincidència a les adolescències de l’entorn, una varietat d’estils i cultures familiars*. Escoles, en definitiva, en les que era possible l’exercici d’una gran diversitat d’adolescències.

Els climes
adolescents més
suggeridors
i menys
problematitzats
els hem trobat
quan era
possible l’exercici
d’una gran
diversitat
d’adolescències

Ser adolescent en pràctiques

Com ja hem advertit, el context que determina l'origen social i la diversitat de població que hi ha en una escola, no esgota la totalitat del panorama divers d'adolescències. Amb la possibilitat d'actors similars no sempre hi són presents els mateixos, no a tot arreu es donen les mateixes dinàmiques i interrelacions. Les formes de ser adolescent (d'estar, d'experimentar, de viure l'adolescència) també semblen dependre de factors circumstancials, diferents en el temps, dinàmics dintre de cada context.

La nostra interpretació és que les pràctiques adolescents, la construcció i l'exercici de les seves adolescències, depenen d'un conjunt d'interaccions que podríem anomenar *presències*, és a dir, de les formes adolescents que en un context i en un temps apareixen en la seva proximitat com a possibles, viables, atractives o refusables. Als diferents territoris escolars i en diferents moments predominen unes o altres adolescències, que es posen de moda per les diverses influències que conformen avui la construcció adolescent, que són viables en funció de les limitacions i possibilitats socials que arrosseguen com a bagatges personals i col·lectius.

Ser adolescent d'una o altra manera, concretar la seva adolescència en marxa dependrà molt del conjunt de pràctiques adolescents amb les que cadascú es trobi. Tot i ser conscients de la multiplicitat de qüestions comunes que tenen la majoria dels nois i noies adolescents amb els que hem treballat, després del treball amb cada grup, en cada escola, teníem la sensació d'estar davant d'universos diferents. Bastava amb mirar les estètiques, escoltar els seus llenguatges, considerar les relacions per a veure que, fins i tot en condicions socials similars, les formes de ser adolescent eren molt diverses en cada ambient. No es tractava tan sols de majors o menors presències de *pijos* o *quillos* sinó de comprovar com en alguns territoris dominava una certa indefinició, un predomini d'adolescències poc espectaculars i com en d'altres eren molt visibles les diferències i les confrontacions.

En algunes escoles, part de l'adolescència significativa es visualitza per diferents formats de cabell rapat amb serrells, en d'altres per l'aclaparadora presència de correctors dentals a la recerca del somriure encisador, en algú per l'ostentació de simbologies radicals. El conglomerat d'adolescències que posen en pràctica és múltiple. No estem simplement reafirmant la diversitat d'adolescències, el que ara posem de relleu és que *les diverses composicions d'adolescències creen formes dominants i contraposades de ser adolescent en cada territori*.

Una de les qüestions centrals de l'adolescència és la construcció de la identitat, que en aquest moment passa per definir-se d'alguna manera com a adolescent diferent. Per a fer-ho utilitza els materials i les pràctiques que té al seu abast. Per imitació o per afirmació contraposada es defineixen en funció dels mons adolescents amb els que interactuen. Quan en un entorn apareixen formes d'afirmar-se que destaquen (perquè els seus personatges tenen ascendència grupal, generen tensions o tenen espectacularitat) es produeixen fenòmens de

seguiment, de suma d'adeptes, o moviments d'afirmació contraposada. Fenòmens que probablement no es donarien si no hi hagués present l'afirmació identitària contrària.

En més d'una classe trobaven que es donaven juntes un conjunt de definicions com ara aquestes: “*sóc molt pagesa i una mica fatxa*”; “*sóc independentista*”; “*odio els feixistes, polítics, toreros*”; “*sóc comunista*”; “*sóc sharp (skin head against racial prejudice)*”. Aquest tipus de definicions eren molt més presents que a d'altres escoles i obeïen, en part, a processos reactius davant la presència de l'adolescent *Sharp* i d'una alta proporció d'afirmacions en clau independentista.

Vàrem utilitzar aquestes etiquetes per a debatre amb ells i elles si realment es tractava d'autèntiques adscripcions ideològiques o d'etiquetes per a la diferenciació. La realitat va ser que es tractava del segon. En molt pocs casos es definia amb una mínima coherència el contingut del concepte. Servia més per identificar *enemics* i *apuntar-se* a alguna cosa que per aclariment ideològic.

Un “fatxa” podia ser definit com un que sempre està amb la bandera espanyola, un comunista com el que vol la independència de Catalunya i un *skin* com qui ajuda els altres. Però la presència d'adolescències *ideològiques* generava dinàmiques i formes de ser que no es trobaven a altres territoris escolars.

De manera similar, també vam trobar escoles en les que la presència de personatges feixistoides introduïa dinàmiques adolescents que no s'haguessin produït sense ells i elles. Tal era el cas, per exemple, d'un cap rapat simplificador i amb més que probables psicopaties, però que aconseguia arrossegar els seus adeptes i crear confrontacions en els grups. En una altra escola el dinamisme estava en mans d'una noia especialment intel·ligent, defensora sistemàtica del nacionalsocialisme. A d'altres, les afirmacions i confrontacions podien passar per l'atractiu pel moviment *okupa* present en el territori.

No podem dir que les *oportunitats* que tenen per a ser adolescents d'una o altra manera condicionaran definitivament el seu futur jove. Però sí que hem d'afirmar que és *com si fossin adolescents en funció del catàleg d'adolescències que apareixen en la seva escena*. El catàleg en alguns casos és ampli, en d'altres reduït. En tots els casos és canviant.

Adolescències reactives

Les interaccions adolescents són el resultat de l'estil de relacions que genera cada institució

Però les interaccions adolescents que generen formes de ser adolescent no són només el resultat de combinacions socials prèvies i de predominis i influències d'estils puntualment dominats. També són el resultat de l'estil de relacions que genera cada institució, dels agrupaments que propicia, de les diversitats i homogeneïtats que organitza.

Les formes d'organitzar l'institut, el grau de democràcia i les pràctiques participatives que existeixen generen diferents formes de socialització (identitat,

sociabilitat, generació de cultura). L'alumnat adolescent, que ha fet de l'escola el seu hàbitat fins i tot quan les coses no li van bé, fa servir la vida escolar quotidiana com a magatzem de repertoris de conducta. S'afirma i es diferencia, se sent d'una manera o altra en funció de les dinàmiques escolars. No són només com tenen possibilitats de ser, *també fan d'adolescents en funció de com són tractats*.

Les pràctiques adolescents queden especialment afectades per les agrupacions escolars, per com es conformen els grups classe i les dinàmiques entre grups que es generen. No ens toca fer aquí i ara l'anàlisi dels diferents criteris i dels avantatges i contradiccions d'agrupar l'alumnat d'una o altra manera (per nivells, per característiques, per dificultats, aleatòriament, etc.). Amb tot, volem destacar que les formes d'agrupar i el tracte que rep i interioritza cada grup també conformen les seves formes de ser adolescent.

A la nostra recerca, a les diferents escoles, hem pogut constatar com el professorat té diferents formes de relacionar-se amb l'alumnat i de conformar els grups. Però també hem pogut comprovar l'existència de diferents formes d'exercir d'adolescents que semblaven estretament lligades al clima creat a l'aula, a l'escola. De manera elemental podríem dir que algunes formes *problemàtiques* de ser adolescent s'estimulen i es reforcen per interaccions negatives que es creen en agrupar de determinades maneres.

Alguns adolescents són adolescents d'una o altra manera en funció de com són tractats per les institucions en les que estan. Els subjectes viscuts i tractats com a negatius, com a problemàtics, també han de construir una identitat, però en no tenir al seu abast interaccions i resultats positius aguditzen l'afirmació per contraposició. Cerquen entre els altres adolescents, entre les altres formes de ser adolescent, els enemics a negar. Ser adolescent també és una forma de reaccionar al tracte rebut, una forma de ser en negatiu quan no es pot ser en positiu, una necessitat de diferenciar-se d'algú que és pitjor o que "té la culpa" de les pròpies dificultats.

Ser adolescent també és una forma de reaccionar al tracte rebut

Definicions adolescents de l'adolescència

En aquest resum sobre les formes de mirar i conceptualitzar el món adolescent, no voldria deixar de dedicar una petita part (seguint la demanda feta a l'inici d'escoltar els seus arguments) a recollir les seves maneres de pensar i sentir això de l'adolescència. Una etapa de la vida que, en gran mesura per influència nostra, ja fa temps que tenen molt definida. Del conjunt dels seus arguments sobre l'etapa que viuen en destacarem tres: l'experimentació, la necessitat de viure amb intensitat i la complexitat de la seva condició evolutiva.

Sóc un explorador reprimít

Entre les definicions més suggeridores de la condició adolescent hem de destacar la d'aquell noi que la descriu amb la imatge d'un *explorador reprimít*. En ella es concentren bona part dels components del que, per a una part dels nois i noies, suposa viure l'adolescència: el posicionament actiu, descobridor; la consideració de la realitat que ara els envolta com a desconeguda i atractiva; la presència de personatges adults que impedeixen el descobriment i que volen mantenir l'acceptació passiva i la transmissió com a formes d'incorporar-se al món.

Aquesta actitud exploradora té diferents verbs per a definir-la i, per tant, diferents èmfasis. En uns casos és qüestió de *conèixer* allò que no es coneixia fins a aquell moment. Però, en d'altres, del que es tracta és de *sentir* i *viure*, són les vivències i els sentiments els que són desconeguts. També hi ha qui la resumeix amb la idea de *descobrir*. Que no es tracta d'un posicionament passiu queda clar perquè sovint l'expressió és *provar* i *experimentar*.

L'objecte de la seva activitat exploradora és difús, a vegades és total, a vegades molt particular. Es veuen a si mateixos descobrint *el món, la vida, tot*, però també *coses noves, sensacions noves*. La seva novetat té a veure amb què allò no havia aparegut encara en les seves vides o a què pren altres perspectives i dimensions.

Com es pot veure a la taula síntesi que ve a continuació, tampoc no es tracta solament d'una activitat exploratòria. Sempre és circumscrita, envoltada d'altres paràmetres i components.

Com definiríes un adolescent³

- *Amb ganes de viure, comença a entendre el sentit de la vida i a descobrir que hi ha més coses.*
- *Una persona que està descobrint la vida i té bastant interès per viure-la sense pensar en els perills que hi ha i a la més mínima contradicció es rebota*
- *És una etapa en què volem veure-ho tot ja i descobrir-ho, perquè ens adonem de moltes coses que abans no veies*
- *Un/a noi/noia que està creixent i que té ganes de provar-ho tot, de veure coses noves i anar a llocs nous amb gent nova (...)*
- *Actualment, crec que un adolescent és un/a noi/a que necessita en aquesta edat descobrir coses noves i tenir al costat seu els amics. I a vegades necessita estar sol*
- *Som persones que estem descobrint la vida; per això és normal que ens desbordem, sembla un tòpic allò que ens sentim incompresos però és que realment és així. Tenim de decidir la nostra vida en una edat molt complicada*
- *Un noi que està canviant diàriament i que està una mica perdut sempre descobrint coses noves*

Aquesta perspectiva a vegades va acompanyada de components com l'energia i la llibertat. Són exploradors amb *ganes*, *enèrgics*, que fins i tot no mesuren les seves forces (“*un noi o noia que vol saber més de la vida abans del compte*”, “*...ho vol provar tot i fer parides*”) o que es veuen desbordats pel dinamisme. L'ambigüitat de la seva situació, el contrast entre el seu passat i el futur també apareix i és per això que algú els defineix com “*Un projecte d'adult amb ganes de viure i experimentar*”. Reclamen, en qualsevol cas, ser independents i lliures per a descobrir i, si començàvem parlant d'exploradors, hem d'acabar reflectint que també apareixen descripcions com ara aquesta: “*són com un ocell engabiat*”.

Recordant de nou la diversitat, hem d'assenyalar que la presència d'aquest conjunt d'elements definitoris és força general, però sembla molt associada a adolescents que tenen darrere seu pares i mares de classes mitjanes amb bagatge d'estudis i que conviuen en entorns escolars dinàmics en els que són possibles diverses adolescències. Entre alguns grups de noies, aquesta manera de definir-se pot tenir un pes més significatiu, però això no passa així en qualsevol entorn, no depèn només del gènere.

Es tracta de viure

L'adolescent és fonamentalment un *vividor*. No és que visqui a l'esquena dels altres (tot i que encara siguin plàcidament dependents) ni que li sigui igual tot el que passa al seu voltant. Es tracta, en primer lloc, *d'un personatge que vol viure amb intensitat*, tot i que l'objecte de la seva intensitat no sempre ni per a tothom serà igual (“*una persona esbojarrada que frueix de la vida*”). Vol viure *la vida* que està descobrint i ho vol fer *al màxim* i sense que ningú li ho compliqui ni que sigui recordant-li el futur (“*Vividor, distant, que no es preocupa pel demà, només l'avui i passar-ho bé*”).

Es tracta, en primer lloc, *d'un personatge que vol viure amb intensitat*

Un dels efectes d'aquesta tendència a la intensitat vital, en el nostre món *immediatista* i *presentista*, és la urgència de viure al dia, viure sense que es perdi l'instant. Complementàriament, l'adolescència es presenta com una extraordinària oportunitat per a aquesta vida i com una etapa a aprofitar perquè desapareixerà.

- “*Un noi/a amb ganes de viure la vida a tope que són dos dies, alegre i divertit*”.
- “*Viu bojament, que és el que s'ha de fer pq només es viu un cop*”.
- “*Una persona que està a la millor edat i que ha de **disfrutar***”.

En molts casos, la concreció d'aquesta vida passa pels verbs “*divertir-se*”, “*passar-ho bé*” i “*disfrutar*”. No sempre està clar el seu contingut i ben segur que no és el mateix per a tothom. Tot i així la proximitat dels 16 anys i l'estil d'oci juvenil dominant fa que molts i moltes el concentrin en l'acció de “*sortir*”, amb més concreció en anar “*de festa*”, en alguns casos en anar a bars o discoteques. Així, un sector dels vividors es defineix com a “*fiesteros*” o “*amb ganes de marxa*”.

- “Una persona jove, que té ganes de sortir, està poc concentrat”.
- “Una persona que s’ho intenta passar lo millor possible”.
- “**Don fiestero** amb ganes de viure la vida”.

No podríem dir que l'adolescent és un personatge solipsista, que frueix en la soledat. La diversió és fer i mantenir amics

També aquí part de la diversió, de la satisfacció, té molt a veure amb les companyies. En gran mesura no hi ha satisfacció si no s'està amb els amics. Majoritàriament es tracta de viure en relació, de conèixer gent, de fer conjuntament. No podríem dir que l'adolescent és un personatge solipsista, que frueix en la soledat. La diversió és fer i mantenir amics.

- “Ganes de marxar, de fer amics i de viure la vida”.
- “Lo definiria como alguien que tiene ganas de divertirse, pasárselo bien y estar con los amigos”.

A vegades, la definició incorpora la percepció dels límits, siguin aquests responsabilitats o imposicions. La contraposició més patent al seu desig de plaer vital o el seu principi de realitat són els estudis. En uns casos com un element més (“Persona que viu en la millor època i només ha d'estudiar i disfrutar”) en d'altres, com a contraposició d'obligacions (“Una persona que se tiene que divertir pero también estudiar”).

Els límits, una vegada més, xoquen amb la seva necessitat de llibertat i estan representats en els adults, especialment els pares i mares. Per a ells i elles els adults ens hem oblidat de quan érem joves i, a més, volem frustrar la seva necessitat de fruir. A la necessitat de passar-ho bé es contraposa la “poca llibertat a casa” Com veurem en parlar del grup familiar, el primer dels conflictes adolescents passa per la discussió per les sortides (“Quan tens aquesta edat vols sortir i comencen els problemes amb els pares”. “**Juerguero** i enfadat amb els pares”).

Aquesta forma de definir l'adolescència en clau de diversió vital, sembla bastant universal. Potser hem de parlar de components de la condició adolescent profundament difosos i assumits per bona part dels nois i noies, tant si és el component principal com si tan sols és complementari d'altres.

En parlar tant dels *experimentadors*, com dels *vividors*, com de qualsevol de les altres *etiquetes* descriptores de l'adolescència, no estem ni classificant adolescències ni quantificant els diferents grups. Hem fet una sistematització elemental d'aquells aspectes que els nois i noies han posat en primer lloc en descriure la situació que viuen. No defineixen la totalitat del que són sinó allò que viuen amb més intensitat i pot servir per a una primera aproximació. La presència de la necessitat de descobrir o de viure amb intensitat està present en molts dels nois i noies que no han parlat d'elles. Igualment, aquells i aquelles que sí en parlen no poden ser definits tan sols com a experimentadors o vividors.

La condició adolescent

Les seves descripcions també podrien servir per redactar un manual de psicologia de l'adolescència. La condició adolescent és una realitat evolutiva que els afecta en tant que persones que s'estan construint, que estan en ple procés d'una nova personalització, d'una nova construcció de la seva manera de ser. Les definicions d'adolescència que aporten inclouen com se senten, com pensen sobre si mateixos i mateixes, com intenten gestionar les contradiccions del seu estat.

Hem parlat de la diversitat adolescent com a forma de construir-se com a diferents. Ara, el que voldríem comentar és com ells i elles se senten diferents. No hi ha només diverses formes d'expressar l'adolescència, hi ha diferents formes de ser, de viure l'adolescència. Ells i elles s'enfaden quan nosaltres els unifiquem en un únic tipus de grup, però, a més, insisteixen en què no tothom viu de la mateixa manera la situació que estan passant. Per a ells i elles *"cada adolescent és un món diferent"* i *"cadascú té la seva forma de ser"*. La singularitat no és només identitària, té a veure amb diferents formes d'anar passant aquesta etapa de la vida.

Són conscients que les tensions evolutives generen comportaments diferents (*"Hay varios tipos: pajilleros, porreros, egocéntricos, prepotentes"*) i que poden col·locar-los en diferents formes de ser. Saben que a la seva edat es pot ser *"energètic, rebel, animat"* però que també *"n'hi ha que són burros"*. Els estats d'ànim diferents, el posicionament vital variable provoca que tinguin present que no tothom afronta l'etapa de la mateixa manera: *"n'hi ha alguns que es menjarien el món i n'hi ha d'altres que estan perduts"*.

Si alguna cosa és *l'adolescència és una moneda de dues cares, una realitat que pot passar del blanc al negre en un interval de temps molt breu*. Això que per a les persones adultes que l'envolten provoca una mena de perplexitat desesperant, per a ells i elles és la constatació d'una ambigüïtat inevitable. Se senten omnipotents però han de reconèixer que encara han d'aprendre molt (*"creemos que podemos serlo todo y hacerlo todo y no tenemos ni puta idea de la vida"*). De tant en tant se'n recorden, o els recordem, que existeix el futur però volen viure en el present (*"només pensa en el present i no en el futur"*), haurien de pensar *"en estudiar per tenir un bon futur però què només pensa en divertir-se"*.

Tot podria ser maco però tothom al seu voltant no opina el mateix (*"una persona que està passant per un període molt maco de la seva vida on a vegades se sent incomprès"*). Per això, diuen, tenen *"temporades dèbils i passotes"* i, atès que no poden decidir, *"passen de tot"*. Reconeixen que no tenen suficient poder sobre si mateixos, però els consola comprovar que els pares ja l'han perdut (*"que no té suficient poder sobre si mateix però els seus pares no poden tampoc decidir per ell"*).

Malgrat les contradiccions, és una forma de ser positiva. *"És genial ser adolescent"* i no deixen de ser *"com una caixa plena de petits tresors"*. Només

No hi ha només diverses formes d'expressar l'adolescència, hi ha diferents formes de ser, de viure l'adolescència

cal que les persones adultes entenguin dues coses: que són rebels i per això “*sempre han de tenir l'última paraula*”; que tenen “*molts canvis d'humor sobtats i sense motiu*”. A vegades també es troben sols, o estan inquietes. Esperen de les persones adultes que entenguin que l'adolescent és una persona “*insegura, amb canvis de caràcter, que pot estar molt contenta, però després, sense cap motiu, està trista i deprimida*”.

A les seves vides domina un to vital positiu però això no vol dir que no sigui una etapa plena de dubtes, d'incerteses

Tot el que portem descrit fins ara de la seva situació condueix a considerar que, en general, **a les seves vides domina un to vital positiu**. Certament sembla ser així, però això no vol dir que no sigui una etapa plena de dubtes, d'incerteses. “*Hay veces que no sabe lo que le pasa, busca una respuesta y no la sabe. Tienen muchas preguntas sin respuesta... y muchas otras cosas!*”. Malgrat tot pot ser una etapa “*molt dura i que ho passem molt malament, per això el nostre comportament canvia*”. És la millor edat però “*té molts problemes*”. Podria ser fàcil, però és una etapa difícil “*perquè és difícil que els altres l'entenguin, i que ell entengui*”. Està “*aprenent i una mica en el seu món*” i per això “*comet bastants errors*”. Com a persona que “*encara no ha decidit com vol ser*”, accepta definir-se com a “*persona complicada, que comença a entendre el significat de la vida*”. En qualsevol cas, no accepta que “*li vulguin imposar coses... ja... que lluita per les seves idees i llibertats*”.

Estan convençuts que tan sols tenen característiques positives, que són un esplet de virtuts? També es defineixen amb etiquetes negatives. No tenim clar fins a quin punt la visió negativa neix de les seves contradiccions, de les seves experiències negatives, o de la incorporació del discurs negatiu d'una part de la societat adulta que els envolta. Molt probablement sigui una suma interactiva de les dues coses que pot expressar el seu malestar amb l'adolescència que està vivint, que pot ser la interiorització de conflictes i angoixes, que pot descriure les lectures que els adults estan fent de la seva adolescència. Aquestes ambivalències deuen estar pesant quan defineixen l'adolescent com a “*rebel, idiota, immadur i molt innocent*”, però també com “*un idiota que a vegades s'equivoca de camí*”.

Estan expressant les seves dificultats amb els pares quan parlen de si mateixos com “*una persona que ho té tot i després és una mala persona*”. Però s'estan referint a les seves dificultats per a construir la personalitat, es consideren un “*chulo, sense personalitat, necessitat d'anar en grup*” (algú defineix aquesta dependència del grup dient que són “*pegatinos*”). Repeteixen els estereotips adults quan diuen “*estamos locos... muy locos*” o “*...avui estan tots tocats de la testa, la majoria ho proven tot*”.

Algunes estratègies elementals per a ocupar-se dels adolescents

L'adolescència més positiva és aquella que es construeix per interacció amb adolescències diverses

Totes les dades confirmen que ser adolescent d'una manera o altra, practicar unes o altres adolescències, acomodar-se millor o pitjor a aquest cicle vital, a aquesta realitat socialment construïda depèn dels *contextos* que es donen al seu voltant. Estan en funció d'aquells amb qui conviuen, com s'interrelacionen, com són viscuts i tractats. Són adolescents, d'una manera o altra, en funció de les possibilitats que tenen de ser-ho, en funció del seu origen social, del seu entorn social. Depenen per a ser d'una o altra manera de les dinàmiques, les interaccions i les pràctiques adolescents que es produeixen al seu voltant en aquests anys de la seva vida. Finalment, acaben actuant com a adolescents diversos en funció de les respostes que reben de les institucions adultes en les que han de viure.

Ocupar-se dels nois i noies adolescents és en primer lloc una qüestió de com s'estimula, de com es facilita l'aparició de diferents entorns, de com es valoren socialment uns o altres contextos, de com es neguen o s'accepten determinades formes de ser, determinades relacions entre adolescents. Aquesta reflexió afecta molt especialment els entorns educatius adolescents i, de manera molt particular a l'escola.

La forma que apareix com a més útil i positiva per a facilitar els processos de construcció adolescent és la de crear contextos diversificats en els que convisquin formes diferents d'estar i practicar l'adolescència. Els climes adolescents més suggeridors i menys problematitzats els hem trobat a escoles en les quals es donava una pluralitat d'orígens, una certa coincidència amb les adolescències de l'entorn, una varietat d'estils i cultures familiars, escoles en les que era possible l'exercici d'una gran diversitat d'adolescències.

La qüestió adolescent és avui, en gran mesura, una qüestió de matriculació i d'organització de l'escolarització secundària. En qualsevol de les realitats socials els processos d'homogeneïtzació de les poblacions adolescents d'una escola o un aula i les seleccions per qualsevol criteri, esdevenen factors de conflictualització. Les dinàmiques adolescents s'imposen a qualsevol pretensió d'aïllar els aprenentatges, les interaccions limitades amb un tipus d'adolescència acaben generant més tensions en la pròpia vivència.

Qualsevol institució que s'ocupi dels adolescents ha d'assumir la diversitat com a característica bàsica. Conèixer el repertori de les formes de ser adolescent que es dona en cada moment esdevé imprescindible per a poder influir, començant per ajudar a descobrir perquè senten l'atractiu per uns o altres estils de vida, unes o altres formes de demostrar que existeixen.

Acaben actuant com a adolescents diversos en funció de les respostes que reben de les institucions adultes en les que han de viure

Fa anys que l'adolescència és obligatòria

La nostra és una societat que, després d'unes dècades d'adolescència obligatòria, encara no sap què fer amb els seus adolescents

La nostra és una societat que, després d'unes dècades d'adolescència obligatòria, encara no sap què fer amb els seus adolescents. Les persones adultes no s'han acostumat majoritàriament a la presència inevitable dels adolescents, mentre que els nois i noies han assumit clarament l'adolescència com a valor i com a etapa important de les seves vides. Ells i elles estan endinsats de manera normalitzada en un món que dominen, senten, teoritzen, practiquen, viuen. A nosaltres encara ens domina la perplexitat i no acabem de decidir com cal mirar-los, quin sentit té el que fan, com cal influir en les seves vides. Les persones adultes tenim dues tasques urgents a fer:

- Acceptar socialment l'adolescència com a nou cicle vital universal i, per tant, definir i acceptar col·lectivament quin és el seu sentit, perquè ha de servir, quins són els seus objectius.
- Considerar l'adolescència una nova etapa educativa i conèixer i compartir les claus per a poder influir positivament en les seves vides.

El discurs sobre la *comprensió* de l'adolescent ha de ser construït i aplicat de manera adequada. Les dades indiquen que:

- Determinades maneres de descriure públicament l'adolescència faciliten a alguns nois i noies arguments justificatius de qualsevol dels seus comportaments (sóc el que sóc perquè sóc adolescent).
- Algunes persones adultes el rebutgen perquè l'interpreten com a formes de permissivitat i acceptació universal de tot el que fan.

Però és perfectament possible construir-la com a *comprensió educativa*: saber com viuen les seves adolescències, els seus sentits, les seves contradiccions per a relacionar-se i influir adequadament. La comprensió no és mai ni tolerància general ni impunitat. És un simple acte de realisme pel qual es coneix com són i com es viuen, sense renunciar a valorar les seves conductes.

El substrat de bona part de les tensions amb els adolescents està constituït per la contradicció de viure una situació d'infants als qui se'ls ha de proporcionar tot i, alhora, rebutjar tota mena de tutela, afirmar-se com a madurs sense haver d'ocupar-se de les seves vides (exercitar pràctiques d'afirmació juvenil en condicions de protecció infantil). Per a la majoria, l'adolescència és una etapa que val la pena viure i intentar influir com a adults en els seus processos de maduració; comporta:

- Tenir present que consideren la seva vida com a una bona vida perquè hi ha unes persones adultes que els faciliten tot allò que necessiten. En gran mesura reconeixen que el millor és no tenir de fer el que fan els adults per sobreviure. Part del treball educatiu no pot consistir en passar factura del que fem per ells i elles, però sí treballar la consciència dels costos humans que fan possible la seva situació.

- També, que la seva hipervaloració de l'adolescència té arguments raonables en rebutjar un món adult envellit, que perd la curiositat i la capacitat de renovació.

- La dependència, viscuda com a contradictòria o com a interessada segons la perspectiva, és font de conflictes per a una part significativa d'adolescents, especialment per a aquells i aquelles que viuen la seva condició amb més intensitat.

- La consciència mútua sobre el període que estan vivint i sobre el món en què s'estan endinsant genera menys tensions educatives que l'intent de mantenir el control a partir de la tutela, esperant que madurin.

L'estatus contradictori de l'adolescència i les seves consideracions sobre la felicitat condueixen al debat sobre la responsabilitat. Vistos els seus arguments, sembla que no té cap mena de sentit considerar l'adolescència com un estadi d'irresponsabilitat general (aguditzaria la dependència feliç i legitimaria qualsevol comportament). Tampoc no sembla útil tenir unes i no altres responsabilitats (comporta definir àrees en les que poden endinsar-se i àrees de prohibició). La clau passa per la responsabilitat en tot i per a tot, però practicada de manera diferent a la dels adults, amb intensitats progressives que comporten processos d'aprenentatge de l'autonomia.

Vistos els seus arguments, sembla que no té cap mena de sentit considerar l'adolescència com un estadi d'irresponsabilitat general

Jaume Funes Artiaga

Psicòleg i expert en adolescència.

Adjunt al Síndic de Greuges per als Drets dels infants i adolescents

- 1 "Arguments adolescents. El món dels adolescents explicat per ells mateixos". Realitzat per: Jaume Funes (direcció) Núria Casas, Anna Berga, Marta Comas, Teresa Climent, Jesús Vilar (equip d'investigació), Pere Fernández, Gemma Funes, Núria Ollé (col·laboradors). Una recerca feta a 12 escoles de secundària molt diverses, en el conjunt de Catalunya, 25 grups classe i més de 800 adolescents de 4t d'ESO (15-16 anys). Actualment en fase de publicació i disponible a les webs de la Fundació Jaume Bofill o de l'Observatori Català de la Joventut.
- 2 No volem deixar de banda tampoc que el pes de les influències no escolars també és diferent en funció de l'origen i el context social. Les interrelacions socials també són de grau diferent si es té en compte la condició social. El temps no escolar, els espais d'oci i les interrelacions que en ells es donin també tindran pesos i valors diferents en funció de la riquesa d'estímul que es dona fora de l'escola.
- 3 Tots els textos en cursiva o amb cometes són transcripcions literals de les definicions fetes per adolescents de 4t d'ESO.